

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่มีความศรัทธาและนับถือพระพุทธศาสนา จนพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและแก่นสารของขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางวิถีชีวิตที่กลมกลืน เมื่อคนไทยตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านขึ้นที่ใดจะมีวัดปรากฏในชุมชนนั้น เพื่อแสวงหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นการขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบอาศัยพระสงฆ์ให้การแนะนำสั่งสอนโดยนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เพื่อค้นพบความจริงอันเป็นสัจธรรมในชีวิตของตนเองและยกระดับของจิตใจให้สูงขึ้น สังคมไทยประกอบด้วยสถาบันหลักที่สำคัญ คือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยโดยเฉพาะ สถาบันพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิต การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางจิตใจของชาวบ้านและสังคมเป็นที่เคารพนับถือบูชา เมื่อชาวบ้านมีความทุกข์เดือดร้อนไม่สบายใจก็จะมาขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์ เมื่อมีกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น ขุดบ่อน้ำ สร้างโรงเรียน ทำถนน สร้างสะพาน พระสงฆ์จะมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนทุกครั้ง^{*}

ประเทศที่ด้อยพัฒนา ประชาชนของประเทศจะประสบปัญหาความยากจนมีโรคภัยไข้เจ็บนานาประการและด้อยการศึกษาโดยเหตุที่ประเทศไทยมีประชากรกว่าร้อยละ ๘๐ อาศัยอยู่ในชนบทซึ่งขาดความเจริญทุกด้าน ตั้งแต่การศึกษา ความยากจนและประกอบกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรอันเป็นรากฐานแห่งเศรษฐกิจของประเทศ ความมั่นคงของชาติขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชนเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ขาดคุณภาพ จึงจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องจัดดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนได้มีคุณภาพ ซึ่งเป็นการนำมาซึ่งความเจริญของท้องถิ่น ตลอดจนความเจริญและความมั่นคงของประเทศในการดำเนินการนั้น คือการพัฒนาชุมชนและได้กำหนดโครงการพัฒนาชุมชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเสริมสร้างรากฐานความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศชาติและเป็นการเตรียมพื้นฐานอันสำคัญในการพัฒนาทุกด้านผลของการพัฒนาชุมชนจะเป็นการก่อให้เกิดการรับรู้เทคนิคและวิธีการผลิต และเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ใน

* พระไพศาล วิสาโล, อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓๒-๓๓.

การประกอบอาชีพให้ได้ผลผลิตดีขึ้นกว่าเดิม มีรายได้สูงขึ้นและความเป็นอยู่ของประชาชนเองก็ดีขึ้นด้วยอันจะเป็นบันไดนำไปสู่ความเจริญของท้องถิ่น^๒ ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นต่อชุมชนและสังคม นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำเอาหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนมาอบรมประชาชน เพื่อไปสู่การประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข^๓

ปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของสังคมได้มีการขยายตัวมากขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง จากที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำในด้านการให้ความรู้ การปฏิบัติ และการเป็นผู้ระดมทุนทรัพย์ที่ใช้ในกิจการต่างๆ เพื่อการพัฒนาโดยตรงจากประชาชน เปลี่ยนเป็นมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางราชการและเอกชนเข้าร่วมดำเนินการด้วย เช่น โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด หรือหน่วยงานราชการอื่นๆ ต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของประชาชนในชุมชน จึงนับว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้มีหลายภาคส่วนให้ความสนใจและให้ความสำคัญ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่ชนบทมากขึ้น

วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ด้วยชนชาติไทยได้นับถือและสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติทุกๆ พระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงยกย่องเชิดชูพระพุทธศาสนาตลอดมา ตั้งแต่อดีตอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน^๔ พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะ คือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยความเคารพนับถือ^๕

^๒ ทวี ทิมขำ, **การพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๖.

^๓ พินิจ ลาภอนานนท์, **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔-๑๗.

^๔ พิฑูร มะลิวัลย์ และไสว มาลาทอง, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

^๕ พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๒.

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยคือพระสงฆ์ทำหน้าที่สงเคราะห์เป็นหลัก งานสงเคราะห์นี้ พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงคือการสงเคราะห์จิตใจเป็นหลัก ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุมีโดยอ้อม ด้วยการแนะนำ ชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของมาบริจาคแบ่งปันกัน แต่เป็นกิจกรรมชั่วคราว ส่วนการสงเคราะห์ทางจิตใจของพระสงฆ์ที่ทำได้คือ ๑) การให้คำแนะนำทางจิตใจเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ๒) การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจ ด้วยการประพาดิตนเป็นตัวอย่าง ตลอดจนสถานที่ของวัดสงฆ์เป็นบ่อเกิดประกอบด้านที่จะเลี้ยงจิตใจ ๓) การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่นๆ เช่น ทางด้านวิชาการ ๔) ในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำ ในท้องถิ่นจะเป็นผู้ชี้ช่องทางเสนอแนะ ให้ความคิดริเริ่ม ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาแก่ชาวบ้านได้ ๕) การสงเคราะห์บำรุงขวัญ เป็นบทบาทในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นสิ่งประโลมจิตใจ^๖

จากที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยศึกษากรณีวัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าพระสงฆ์ในปัจจุบันมีบทบาทอย่างไรบ้าง ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และศึกษาถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมจากพระสงฆ์ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้เป็นแนวทางของพระสงฆ์ในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ในชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและพื้นที่นั้นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

^๖ พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตโต), บทบาทของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิทยานุกูล ๒๕๑๖), หน้า ๕๘-๖๓.

๑.๓.๒ เปรียบเทียบระดับการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชน วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชน วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดท่าการ้อง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๕ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านสังคม ๒. ด้านเศรษฐกิจ ๓. ด้านสิ่งแวดล้อม ๔. ด้านการศึกษา ๕. ด้านจิตใจ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ คือ ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในชุมชน วัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๔,๔๒๐ คน โดยวิธีการเปิดตารางสุ่มตัวอย่าง ได้มาตามรูปแบบของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๖๕ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ประชาชนในชุมชนเขต วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดระยะเวลาตั้งแต่ เดือน พฤษภาคม ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๘ รวมเป็นระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

ประชาชนที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชุมชน ๕ ด้าน ได้แก่

๑) **ด้านสังคม** หมายถึง การที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนโดยการทำให้สมาชิกในสังคมเจริญขึ้น อยู่ดีกินดี โดยการปรับปรุงคุณภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในทุกด้าน ช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อให้สังคมได้รับความสงบสุข

๒) **ด้านเศรษฐกิจ** หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการสั่งสอนให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม ในเรื่องการประหยัด ขยัน อดออม ส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริต

๓) **ด้านสิ่งแวดล้อม** หมายถึง พระสงฆ์ที่เข้าไปมีบทบาทสั่งสอนให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และร่วมกิจกรรมการพัฒนาในเรื่องป่าไม้ แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ประปา ถนนในชุมชน

๔) **ด้านการศึกษา** หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา หรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น โรงเรียนการกุศลภายในวัด โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๕) **ด้านจิตใจ** หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม และพัฒนาจิตใจของประชาชนให้มีความสงบสุข มีจิตใจดีงานเยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส เมตตากรุณา เป็นการทำให้ประชาชนมีคุณภาพและมีคุณธรรม

๑.๖.๒ **การพัฒนาชุมชน** หมายถึง การทำให้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ความเป็นอยู่ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ และอื่นๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นมีความสุข รู้รักสามัคคี และร่วมมือกันทำงานได้

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับนำมาปรับใช้ของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน วัดท่าการ้อง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และชุมชนอื่นๆ ต่อไป ได้เป็นอย่างดี